

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 34 Volume: 7 Issue: 34

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

TIP METİNLERİ ÇEVİRİ SORUNLARI *

TRANSLATION PROBLEMS IN MEDICAL TEXTS

Derya OĞUZ **

Öz

Bu çalışmada tıp metinleri çevirisinin, çevirinin özel bir alanı olduğunu ve tıp metinleri çevirisindeki en önemli noktanın, çevirinin gerçekleştirilme amacının bilincinde olmak gerektiğini vurgulamayı amaçladık. Tıbbi metin çevirisi, çeviriyle ilgilenen herkesin çalışabileceği bir alan değildir. Çevirmenin bu alana özgü hatırı sayılır bilimsel donanım ve tecrübe sahibi olması gerekmektedir. Çevirmenin görevi, metni, erek dilde mümkün olabildiği kadar doğru, anlaşılır ve öz biçimde oluşturmaktır. Bu nedenle tıp çevirisinin özel olarak gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Tıbbi metin çevirmenlerinin dil yetilerinin güçlü olmasının yanı sıra medikal terminoloji, akronim ve eponim bilgisine de sahip olması; tıbbi jargona aşina olması, Latince ve Yunanca dil yapısına da hakim olması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, Tıp Metinleri, Metin Türleri, Akronim, Eponim.

Abstract

In this study, our aim was to emphasize the fact that the translation of medical texts represents a special area in translation, and that the most important aspect of medical text translation is being aware of the purpose and intent behind these translations. Medical text translation is not an area in which any person engaged in translation can work effectively. The translator first needs to have a considerable scientific background and experience. The translator's task, in this context, is to prepare the text in the target language as accurately, intelligibly and succinctly as possible. For this reason, the preparation of medical translations is a specialized activity of great importance. In addition to having good language skills, the medical text translator must have knowledge of medical terminology, acronyms and eponyms; be familiar with medical jargon; and have a good grasp of Latin and Greek language structures.

Keywords: Translation, Medical texts, Text types, Acronyms, Eponyms.

1. Tıp Metinlerinin Metin Türleri Arasındaki Yeri ve Özellikleri

Uygulamalı dilbilimin alt alanı olan ve daha sonra bağımsız bir bilim dalı olarak gelişen Çeviribilim'i 'metin' kavramı oldukça ilgilendirmektedir. Bundan da öte, tarihsel süreçte metin kavramının Çeviribilim'de ön plana çıkmasıyla çeviri, metin türleri ile ilişkilendirilmiş; çevirinin metin türlerine göre yapılması gerekliliği kabul edilmiştir. Metinler, bu konudaki literatüre baktığımızda birçok bilim insanı tarafından dildeki temel işlevlerine göre sınıflandırılmıştır. Bu konudaki sınıflamalardan bizim de bu çalışmada temel alacağımız sınıflama, Reiss'in metin türü tipolojisidir. Reiss (1993: 20), metinleri, dilde bilginin aktarımını esas alan işlevine yönelik **bilgilendirici metinler**; sanatsal içeriği olan ve okuyucuyu etkilemeye yönelik **kurgusal metinler**; alıcıda davranış tepkilerinin oluşturulmasına yönelik **çağrısallık**

* Bu çalışma, 2013 yılında Nevşehir'de gerçekleştirilen Uluslararası Eğitim Araştırma Kongresi'nde (Multi-paradigmatic Transformative Research in Education: Challenges and Opportunities) bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr, MEB, Öğretmen

metinler ve alıcıyı iletişimsel bağlamda etkilemeye yönelik **görsel-işitsel metinler** olarak sınıflandırmaktadır.

Çalışmamızda ele alacağımız tıp metinleri ise, söz konusu metin türleri içerisinde Reiss'ın metinleri temel işlevlerine göre sınıfladığı metin türü tipolojisine göre, metnin nesne ya da gerçek olguları anlatma (Yazıcı, 2005: 159) işlevini temel alan bilimsel metinler altında incelendiğinden bilgilendirici metin grubunda yer almaktadır. Bilgilendirici metinler, bir konuyu öğretmeye ya da açıklamaya yönelik olduğundan, konu ile ilgili terminolojinin ve üst dilin kullanılması söz konusudur (Günay, 2001: 267).

Teknik ve bilimsel metinler, diğer metin türlerinden ayrı olarak kültürel öğeler içermemekte (Newmark, 1988: 151); yan anlam, mecaz, söz sanatları gibi dilsel özelliklerden uzak, bağlamdan tek bir anlam çıkan metinlerden oluşmaktadır. Buradan hareketle hemen belirtmeliyiz ki, tıp çevirisi, bilimsel metinlerde düz (temel) anlamın esas alınmasıyla gerçekleştirilmektedir. Bilimsel çevirinin özelliklerini Finch (1969: 4) aşağıdaki biçimde sıralamaktadır:

1. Bilimsel metinler bilim insanları için yazılmakta, dolayısıyla çeviriler de onlar için yapılmaktadır.

2. Bilimsel metinlerin ifade ettiği gerçekler diğer metin türlerine göre daha günceldir.

3. Bilimsel bir çeviri, bilimsel verileri doğru ifade ediyorsa yalnızca bir kez yapılır.

Tıp metinlerinin çevirisinde karşılaşılan sorunlar, sosyal bilimler ve diğer doğa bilimi metinlerinin çevirisindeki sorunlarla koşutluklar göstermektedir. Zira, temelde bilimsel metinlerin dilsel özellikleri de benzerdir. Genel anlamda söz konusu dilsel özellikler, bir tür teknik biçim olarak kabul edilmektedir. Newmark (1988: 40- 41), bilimsel metinlerin çevirisinde biçimin göz ardı edilmemesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu tür metinlerde çoğunlukla edilgen yapı, birinci çoğul şahıs, geniş ve geçmiş zaman, temel kavramsal eğretilmelerin kullanımı ile kendine özgü teknik bir biçim söz konusudur. Metinlerde kullanılan teknik dil ise kendi içinde akademik, profesyonel ve popüler olmak üzere sınıflandırılmaktadır (a.g.e.: 153).

Tıp bilimi tarihsel süreç bakımından en eski alanlardan biridir ve konusu itibarıyla evrenseldir. Tıp metinlerinde en belirgin özellik, kendine özgü terminolojisinin farklı dillerden oluşmasıdır. Tıp metinlerinin çoğunlukla Yunanca ve Latince sözcüklerden oluşması, çevirmen açısından ayrıca bu dillere özgü terminolojiyi bilmeyi, bu dillerin kök, önek (*prefix*), son ek (*suffix*) gibi sözcük özelliklerine hakim olmayı gerektirmektedir. Bu yönüyle tıp metinlerin çevirisinin uzmanlık gerektirdiğini belirtmek yerinde olacaktır. Kaldı ki, bu konuda çeviri yapanlar ya sağlık çalışanlarıdır ya da konuyla ilgili uzmanlaşmaya çalışan çevirmenlerdir (Erten, 2007: 77).

2. Kuramsal Bağlamda Tıp Metinlerinin Çevirisi

Tıp metinlerinin çevirisinde Reiss ve Vermeer'in (1984, 1991), çeviriyi belli bir amaca yönelik bir eylem olarak tanımlamasından yola çıkılabilmektedir. İşlevsel bir bakış açısıyla tanımlanan çeviri eyleminde amaç, kaynak metindeki iletinin erek metinde de karşılık bulmasıdır. Bilginin aktarımı söz konusu olduğunda, kaynak metindeki bilginin amacına uygun biçimde erek metne aktarılması, çeviri eyleminin amacına uygun gerçekleşmesi anlamına gelmektedir. Şöyle ki, bilimsel metinler kapsamında bilgilendirici metin türünde değerlendirdiğimiz tıp metinleri, içerikleriyle belli bir amacı olan metinlerdir. Skopos kuramında, metnin belli bir amacı gerçekleştirmek üzere çevrilecek olması bilgisi, tıp metinlerinin çevrilmesi amacı ile örtüşmektedir. Buradan hareketle tıp metinlerinin çevirisinde skopos kuramının önemli bir yeri olduğu sonucu çıkarabiliriz.

Skopos kuramına göre amacın aktarımı öncüdür ve bu bakış açısıyla gerçekleştirilen çeviri etkinliğinde, kaynak metinle erek metin birbirinden oldukça farklı özellikler taşıyabilmektedir. Burada devreye, çeviride kaynak ve erek dil metinlerin arasındaki ilişkinin doğasını ve boyutunu betimlemek (Berk, 2005: 121) için kullandığımız 'eşdeğerlik' terimi

girmektedir. Çeviri ürünlerinin karşılaştırılması yoluyla geleneksel yöntemle çeviri metnin dilbilimsel yapılarla sınanması, tıp metinlerinde söz konusu değildir. Zira, belli bir etkisi ve içeriği olan bilimsel metinlerde kaynak metinle erek metin arasındaki eşdeğerlik ilişkisi farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmektedir.

Tıp metinlerinin çevirisinde diğer metin türlerinde gözetilmesi beklenen eşdeğerlik türleri, farklı biçimde söz konusu olmaktadır. Reiss/ Vermeer (1984: 141), bunu 'metinler arası bağdaşıklık' (*Fidelität*) terimiyle açıklamaktadır. Metinler arası bağdaşıklık, kaynak metinle erek metin arasındaki tutarlılığı ifade etmektedir. Şöyle ki, metinler arası bağdaşıklık, çeviri sürecinde çevirmenin kaynak metni doğru alımlaması, metni buna göre çözümlemesi ve çeviriyi amacına uygun olarak gerçekleştirmesi ile değerlendirilmektedir.

Çevirinin amacına uygun yapılması demek, özellikle tıp metinleri çevirisi söz konusu olduğunda, kaynak metnin kaynak dildeki işlevinin erek dile taşınması demektir. Çevirinin amacına uygun gerçekleşmesi, daha önce de belirttiğimiz üzere bilimsel metinlerin çevirisinde özellikle önemlidir. Böylelikle kuramsal anlamda işlev ve ürün odaklı (Erten, 2007: 16) çeviri eylemi gerçekleştirilmiş olmaktadır. İşlevsel çevirinin gerçekleşebilmesi için çevirmenin, bu alanda uzmanlaşırken tıp metinleri çevirisinin genel sorunlarını ve dikkat edilmesi gereken durumları bilmesi gerekmektedir.

3.Tıp Çevirisinde Başlıca Sorunlar

3.1. Eş Anlamlı, Eş Sesli ve Zıt Anlamlı Kavramlar

Tıp metinlerinde kullanılan eş anlamlı sözcüklerin çevirmen tarafından bilinmesi, çeviri eyleminin daha sağlıklı bir biçimde gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. Şöyle ki, metinlerin çevirisinde, tıp dilinde kimi hastalıkların eş anlamlı tabir ettiğimiz kullanımlarından kaynaklanan anlam belirsizlikleri oluşabilmektedir.Eş anlamlı sözcükler, çeviri söz konusu olmadığında dahi, metnin anlaşılabilirliği bakımından sorun oluşturmaktadır. Nitekim tarihsel süreçte de her ülkenin kendi tıp terimleri içerisindeki eşanlamlı terimleri kurulan dernekler tarafından düzenlemekaraları bunun göstergesidir (Çıkmaz, 2006: 11). Sözelimi, "eklem romatizması" hastalığı için kullanılan "*rheumatoidarthritis - atrophicarthritis-chronicinfectedarthritis-proliferativearthritis*" (Ord, 1880: 155)terimleri arasında kullanılan "atrophic" sözcüğü tıp alanında başka terimlerle birlikte birçok ayrı anlamda da kullanılmaktadır. "atrophic" terimi, "atrophy" sözcüğünden türemiş bir betimleme kavramıdır. "atrophy" ise genel anlamda "organların lokal veya genel beslenme bozuklukları, iltihap prosesleri veya çalışmaması sonucu erimesi" (www.tipterimlerisozlugu.com) anlamına gelmekte olup tıp çevirisi yapan kişiyi herhangi bir anlam kargaşasına yol açmamak adına buna benzer ayrımları yapabilmesi, başka bir anlatımla konusunda uzman olması gerekmektedir.

Tıp çevirilerinde karşılaşılan sorunlardan bir diğeri, eş sesli tıp terimlerinin farklı anlamlarda kullanılabilir olmasıdır. Tıp terimleri arasında eş sesli (*homonyma*) kavramlardan bazıları kök anlamları aynı olduğundan kimi zaman karıştırılmaktadır. Sözelimi, "cardia" sözcüğü hem "kalp kapağı" hem de "mide girişi" anlamında; "pediculus" sözcüğü hem "ayakçık" hem de "bit, kehle" anlamında (Çıkmaz, 2006: 5); "tarsus" sözcüğü, "ayak bileği" ile aynı zamanda "göz kapağı" anlamında (Erten, 2007: 67) kullanılmaktadır. Bunun gibi yanlış anlaşılmalara önüne geçilmesi için çevirmenin, metnin bağlamını iyi çözmüş olması gerekmektedir. Çeviri sürecinde çevirmenin tıp dilinin uzmanlık isteyen bir alan olduğunu kabul etmesi, günlük dilde kullanılan sözcüklerin kimi zaman tıp dilinde farklı anlamlara gelebileceğini göz ardı etmemesi, metnin anlamını yakalayamadığı durumlarda kesinlikle varsayımlardan hareket etmemesi ve bunun yol açabileceği durumların sorumluluğunda olması beklenmektedir.

Eş anlamlı ve eş sesli terimlerin yanı sıra sözcük bağlamında tıp çevirilerinde karşılaşılan sorunlardan biri de zıt anlamlı terimlerdir. Zıt anlamlı terimler, tıp metinlerinin bilimsel metinler arasında diğerlerinden biraz daha farklı olmasının önemli göstergelerinden biridir.Latincenin kök, önek, sonek gibi yapısal özelliklerinden bağımsız olarak değişik

yapılarla anlam bakımından karşıtlık oluşturan ögeler ile eklerle oluşturulan karşıtlık, çevirmenin hakim olması gereken durumlardan biridir. Tıp metinlerinde zıt anlamlı sözcükler kimi zaman bazı olağan durumları çözümlenmede ya da betimlemede kullanılmaktadır. Aşağıda bazı zıt anlamlı sözcüklerden örnekler verilmiştir (akt. Erten, 2007: 57):

- “tragus” (dışkulak yolu ağızdaki kıkırdaksı çıkıntı)
- “antitragus” (kulak kepçesi çukurunun tragus karşısındaki ard çıkıntısı) ,
- “helix” (dışkulak kenarı) -“antihelix” (dışkulak iç kenarı),
- “abductio” (kol ve bacağın açılma hareketi)
- “adductio” (uzvun yaptığı yakınlaşma hareketi),
- “pronation” (yüzü koyun) -“supination” (sırtüstü),
- “benign” (iyi huylu) - “malign” (kötü huylu),
- “decrement” (azalma) - “increment” (artma),
- “congenital” (doğuştan) – “acquired” (edinilmiş),
- “chronic” (kronik, süreğen) – “acute” (akut, şiddetli)

3.2. Günlük Konuşma Dilinden Farklı Anlamda Kullanılan Sözcükler

Tıp metinlerinin çevirisinde çevirmeni zorlayacak durumlardan bir diğeri ise, günlük konuşma dilinden farklı anlamda kullanılan sözcüklerdir. Bu noktada çevirmenin çeviri ile ilgili uzmanlığının yanı sıra konu bilgisine sahip olmasının önemi ön plana çıkmaktadır. Aşağıda vereceğimiz örneklerle daha da anlaşılacağı üzere söz konusu sözcükler, sözlük anlamlarına ya da düz anlamlarına göre aktarıldığında, bağlamdan uzaklaşmış olunacak ve böylelikle işlevsel bir aktarım gerçekleştirilemeyecektir.

Örnek 1:

In most cases these symptoms will diminish over a period of time from a few hours to days.

(Çoğu vakada bu bulgular birkaç saatten birkaç güne kadar bir sürede azalır.)

The case is hopeless.

(Vaka ümitsizdir.)

Yukarıdaki tümcelerde görüleceği üzere “case” sözcüğü, tıp metinlerinde “vaka, olgu” anlamında kullanılmaktadır. Temel anlamı “durum, olay, dosya” (Cambridge, 2007: 185) olan sözcük, tıp metinlerinde temel anlamında kullanıldığında bilimsellikten ve bağlamdan uzak bir anlam çıkacaktır ortaya. Aşağıdaki örneklerde ise “case” sözcüğünün günlük dilde kullanımına örnek verilmiştir.

Over a hundred people were injured, in several cases seriously.

(Birtakım durumlarda/olaylarda yüzün üzerinde insan ciddi anlamda yaralanmıştır.)

Örnek 2:

Colds will often begin with a nasal discharge.

(Soğuk algınlığı sıklıkla burun akıntısı ile başlar.)

Causes of the ear discharge.

(Kulak akıntısının sebepleri)

Yukarıdaki tıp metinlerinde “discharge” sözcüğü ad olarak “akıntı” anlamında kullanılırken, sözlüğe baktığımızda “1. ateşlemek, 2. boşaltmak, akmak 3. tahliye olmak,

taburcu olmak" (Cambridge, 2007: 353) gibi temel anlamlarda kullanıldığını görülmektedir. Aşağıdaki tümcelerde ise "discharge" sözcüğünün günlük konuşma dilinde kullanımına ilişkin bir örneklem görmekteyiz.

Patients were discharged from the hospital.

(Hastalar hastaneden taburcu edildi.)

The oil which discharged into these aharmed a lot of animals.

(Denize boşaltılan yağ birçok hayvana zarar verdi.)

Örnek 3:

History of post traumatic stres disorder

(Post travmatik stres bozuklukları anamnezi)

The patient has a cardiac attack history.

(Hastanın kalp krizi öyküsü mevcut.)

I studiedhistory.

Ben tarih eğitimi aldım.

Yukarıdaki birinci ve ikinci tümcede "history" sözcüğü "hastanın hastalık öyküsü, anamnez" anlamında tıbbi terim olarak kullanıldığını, üçüncü örnekte ise günlük konuşma dilinde "tarih" (Cambridge, 2007: 606) düz anlamıyla kullanıldığını görmekteyiz. Çevirmenin tıbbi metin çevirisinde bu tür ayrımların farkında olması, aktarımın, çeviribilimin de öngördüğü biçimde kaynak metnin kaynak dildeki amacıyla örtüşmesi anlamına gelmektedir.

3.3. Akronimler (Kısaltmalar) ve Semboller

Bilimsel metinlerde bilgi ve kavramların düzenlenmesinde önemli rolü olan akronim ve sembollerin çevirisi konusu, tıp metinleri söz konusu olduğunda özellikle dikkat edilmesi beklenen noktalardan biridir. Çevirmenin bu konuda göz önünde bulundurması gereken en önemli nokta, metindeki öğelerin buldukları metni anlam bütünlüğü bakımından tamamlayan birimler olduğunu unutmamaktır. Kaldı ki, tıp metinlerinin çevirisinde anlamın erek dilde bütünlenmesi, insan sağlığına ilişkin metinler olmaları bakımından çok önemlidir.

Öte yandan çevirmenin konu bilgisinin yanı sıra, alandaki genel akronimler ve semboller bilgisine sahip olması, bu tür metinlerin çevirisinde ön koşullardan biridir. Böylelikle çevirmen, metinde kullanılan akronimlerin ve sembollerin yazara özgü olup olmadığını ayırt edebilecek yeterlikte olacaktır. Zira, tıp dilinde genel anlamda kullanılan akronimlerle yazara özgü kısaltmalar karışabilmekte, bu durum ise çeviride sorun oluşturmaktadır. Şunu da unutmamak gerekir ki, kaynak metinde yer alan herhangi bir kısaltma ya da sembol, yerleşik anlamdan bağımsız birden çok karşılıkla örtüşebilmektedir. Bu noktada devreye, çevirmenin konu ve alan bilgisini kullanarak gerekli araştırmayı da yapmış olarak kaynak metnin işlevini doğru çözümlenmiş olması girmektedir.

3.4. Eponimler

Eponim, tıp dünyasındaki hastalık, bulgu, uygulama, alet, test ve operasyonların, onları ilk ortaya çıkaran ya da uygulayan kişinin adıyla anılmasıdır. Tıp dünyasındaki eponimler, zannedildiği gibi tıp dilinde dominant olan Latince, Yunanca ya da İngilizce sözcüklerden oluşmamaktadır. Tıp alanındaki gelişmeler, araştırmalar ve uygulamalar tahmin edileceği üzere tüm dünyada yaygın olarak yapılmakta ve dolayısıyla tıp dünyasında ortaya atılan bir yenilik de onu araştıran kişinin adıyla bilinmektedir.

Çevirmen, eponimlerin çevirisinde özellikle dikkatli olmalıdır. Çoğu zaman, çok farklı uluslara ve dillere ait eponimlerin aktarımı, söz konusu kişiye saygı nedeniyle doğrudan yapılmaktadır. Eponimi, erek dilde karşılık bulmaya çalışarak, sözcüğü, Türkçeleştirerek

aktarmak, çevirmeni bu konuda zorlayacağı gibi tıp çevirisinde de kabul edilemeyecek bir çeviri yöntemi olacaktır.

Öte yandan, bu konuda çevirmen olarak göz önünde bulundurulması gereken önemli noktalardan biri, aynı hastalık, bulgu ya da belirlenimin, aynı çalışmayı yapmış farklı insanların adlarıyla eşzamanlı anılabileceği gerçeğidir. Bu durum tıp çevirisinde bir taraftan karışıklığa neden olmakta, diğer taraftan işlevsel çeviri anlayışına ters düşecek bir uygulama olmaktan öte gidemeyecektir.

Tıp dünyasındaki eponimlere örnek olarak halk arasında da bilinen “Down Sendromu”nu verebiliriz. 1866’da İngiliz doktor John Langdon Down tarafından tanımlanan sendrom, o zamandan bu yana söz konusu doktorun soyadıyla anılmakta ve tüm tıp literatüründe bu adla bilinmektedir. Türk eponimler arasında ise, doktor Hulusi Behçet tarafından 1937 yılında teşhis edilen ve tıp literatüründe aynı adla sözü edilen “Behçet Hastalığı”nu sayabiliriz.

Eponimlerin aktarımına benzer biçimde en çok yapılan hatalardan biri de bilimsel çalışmalarda yer alan yeni ve karşılığı bulunmayan öğelerin aktarılmaya çalışılmasıdır. Böyle durumlarda ise çevirmenin kavramı olduğu gibi aktararak metnin bağlamında açıklayıcı çeviri yöntemini kullanması ya da dipnot vererek açıklaması, erek okuyucuya hedeflenen bilginin doğru ve eksiksiz iletilmesi bakımından oldukça önemlidir.

3.5. İlaç Prospektüslerinde Çeviri Sorunları

Tıbbi metinlerle ilgili yaşanan önemli sorunlardan bir diğeri de kimi zaman dil içi çeviri gerektiren ilaç prospektüsleridir. İlaç prospektüsleri, bilindiği üzere ilaçların kimyasal bileşenleri, hangi durumlarda kullanılıp kullanılmayacağı, kullanım sırasında oluşabilecek yan etkiler gibi önemli bilgiler içermektedir. Söz konusu metinlerle ilgili sorun olan ise, prospektüslerin hastalara yönelik olmasına rağmen medikal terminolojinin yoğun kullanılmasından kaynaklanan anlaşılabilirlik zorluğudur. Birçok ülkede hastalara ve hekimlere ayrı prospektüsler hazırlanmasına karşın ülkemizde her ilaç için yalnızca bir prospektüs hazırlanmaktadır. İlaç prospektüslerin bazıları çeviri yoluyla yeniden oluşturulmakta, bazıları da doğrudan hazırlanmaktadır. Sorun şu ki, söz konusu metinlerin doğrudan ana dilde hazırlanması da metnin anlaşılabilirlik sorununu çözememektedir. Zira, tıbbi metinlerin bir örneği olan ve hastalara yönelik hazırlanan prospektüsler, içeriklerinin Latince sözcüklerden oluşan medikal terminoloji ağırlıklı olması nedeniyle, yalnızca konuya ilişkin bilgisi olan sağlık çalışanlarının anlayabileceği formda hazırlanmakta, bu yönüyle ayrıca bir dil içi çeviriye başvurmaya gerektirmektedir.

Prospektüslerin çevirisi, insan sağlığını olumsuz yönde etkilemesi söz konusu olacağından oldukça önemlidir. Ülkemizde prospektüs çevirileri, genelde çevirmen kimliği olmayan biyolog, hekim gibi sağlık personelinin çalıştığı medikal ajanslar tarafından yapılmaktadır(ceviribilim.com) ve ilaç firmalarının konuyla ilgili dava edilmeleri nadir rastlanan bir durum değildir. Çeviride sorun olan ise, hekimler açısından genellikle prospektüs bilgilerindeki eksiklikler (atlamalar); hastalar açısından daterminolojik kavramların farklı biçimlerde kullanılmasından kaynaklanan yanlış anlaşılmalardır.

Aşağıda “Dolorex” adlı ağrı kesici ilacın prospektüsünde kimi terminolojik kavramların kullanımına ilişkin örnekleri görmekteyiz.

Örnek 1:

Dolorex, ağrı ve iltihabın tedavisinde kullanılan “nonsteroidal antienflamatuvar ilaçlar (NSAİİ’ler)” adı verilen bir ilaç sınıfına aittir.

Yukarıdaki metinde “Dolorex” adlı ilacın ağrı kesici ve iltihap giderici etkisi ile ilacın dahil olduğu ilaç grubu vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra ilacınne için kullanıldığını anlatıldığı bölümde “nonsteroid” sözcüğü yabancı bir kavram olarak dikkati çekmektedir. Latince’de olumsuzluk anlamı katmak için kullanılan ve sözcüklerin başına eklenen “non” eki,

vücuttaki iltihap bölgelerinin tedavisinde kullanılan ilaç grubu anlamındaki “steroid” sözcüğüne prefix olarak getirilerek “steroid olmayan” anlamı verilmiştir. Aynı anlam farklı bir tümcede farklı bir biçimde göze çarpmaktadır:

Örnek 2:

Bu hastalarda “steroidal olmayan iltihap giderici ilaçlar”(NSAİİ’ler)a şiddetli, nadiren ölümcül olabilen reaksiyonlar oluştuğu bildirilmiştir.

Birinci örnekte olumsuzluk eki olarak kullanılan “non” prefixi, ikinci örnekte görüldüğü üzere “steroidal olmayan” biçiminde dil içi çeviriye başvurarak aktarılmıştır ancak bu açıklama da metnin anlaşılmasına yetmemiştir.

Diğer ilaçlarla birlikte kullanımının anlatıldığı bölümde diğer bir örnekte ise söz konusu ilaç türü ile ilgili açıklama, “kortikosteroidler (vücuttaki iltihap bölgelerinin tedavisinde kullanılan ilaçlar) olarak farklı bir biçimde yinelenmiştir. Örnekte görüldüğü gibi “steroid” sözcüğünün önüne gelen “kortiko” sözcüğü ile söz konusu kavram farklı bir anlamda kullanılmıştır. Steroid, tıbbi terminolojide hormon kökenli ilaçları betimlerken kortikosteroid, böbreküstü bezi korteksinin salgıladığı hormonların özelliklerini gösteren ilaçlar (sağlıkterimleri.com) olarak tanımlanmaktadır.

Bu örneklerdeki farklı kullanımlardan yola çıkarak şunu belirtmeliyiz ki, aynı terminolojik kavramın farklı biçimlerdeki kullanımı, özellikle tıbbi terminolojiye aşina olmayan biri için metnin algılanmasını iyice zorlaştırmaktadır.

Prospektüste, okuyucuyu zorlayacak terminolojik kavramlar bununla sınırlı değildir. Bunlardan bir diğeri de çoğu prospektüste kullanıldığı gibi “Dolorex” adlı ilacın prospektüsünde de kullanılan “inhibitör” terimidir. İnhibitör, “bir maddenin veya enzimin etkisini önleyen ilaçlar”(tipterimlerisozlugu.com) anlamında kullanılan tıbbi bir terimdir. Prospektüste diğer ilaçlarla birlikte kullanımının açıklandığı bölümde “Lityum ya da seçici serotonin geri alım inhibitörleri (SSRI)” olarak geçen inhibitör sözcüğü, hemen tümcenin ardından parantez içinde “depresyonun bazı tiplerinde kullanılan ilaçlar” biçiminde açıklanmıştır. Söz konusu kavram diğer bir tümcede “ADE inhibitörleri veya beta blokerler...” biçiminde kullanılmış ve ardından yine parantez içinde “yüksek kan basıncı ve kalp yetmezliğini tedavi etmede kullanılan ilaç sınıfları” olarak açıklanmıştır. Prospektüste konuyla ilgili açıklamalar, kavramın açıklanmasını tam olarak sağlayamamakla birlikte, okuyucunun algılaması açısından bir zorunluluktur.

4. Sonuç

Çalışmamızın başında da belirttiğimiz üzere tıp metinleri, okuyucuyu bilgilendirmeyi amaçladığından bu metinlerin çevirisi de aynı amaca uygun olarak gerçekleştirilmelidir. Kaynak dil metninin kaynak okuyucusunda verdiği bilgiyle oluşturduğu etkinin erek dil okuyucusunda da oluşturulması, bu konuda çevirmenden beklenen en önemli varıştır. Bu durumda sonuç olarak belirtmeliyiz ki, çevirmenin, çevirinin temel konularının yanı sıra, tıp metinlerinin özellikleri ve çevirisi ile ilgili eğitim almış olması, çevirinin amacına uygun gerçekleşmesinin önkoşuludur.

Çevirmenin çeviri etkinliğini, sözü edilen kalitede gerçekleştirebilmesi için ise, tıp metinlerinin farklı bir okuyucu kitlesi olduğunun ayırında olması; kaynak metni oluşturan kök, önek, son ek gibi yapısal öğeleri çözebilecek yeterlikte dil yetisinin yanında tıp terminolojisine ve yeterli konu bilgisine sahip olması; tıp metinlerinin teknik biçimini ve akademik dil düzeyini erek dile taşıyabilmesi önemli koşullardandır. Yukarıda sözünü ettiğimiz akronim, eponim, sembol gibi tıp diline özgü birimlerin ve sözcüklerin anlam bağlarının çevirmen tarafından işlevsel anlamda çözümlenmiş olması da tıp çevirisi için bir zorunluluktur. Aksi takdirde insan sağlığının söz konusu olduğu tıp metinlerinin aktarımı amatörce yapılarak çevirinin temel amacı olan bilgi, özel bir kitle olan erek okuyucuya iletilemeyecektir. Buradan hareketle sonuç olarak belirtmeliyiz ki, yeterli donanımı ve deneyimi

olmayan kişilerin, öyle ki bunlar konu bilgisine sahip sağlık çalışanları dahi olsalar, çeviri etkinliğini gerçekleştirmeden önce konuda uzmanlaşmış kişilerden yardım almaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- BERK, Özlem (2005).*Çeviribilim Terimcesi*, İstanbul: Multilingual Yay.
- Cambridge Advanced Learner's Dictionary (2007).Edinburgh: Cambridge University Press.
- ÇIKMAZ, Selman (2006).*Türkçe Anatomi Terimlerinin Etimolojik ve Semantik Açından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Anatomi Anabilim Dalı.
- FINCH, C.A. (1969).*An Approach to Technical Translation*, Oxford: Pergamon Press.
- GÜNAY, V. Doğan (2001).*Metin Bilgisi*, İstanbul: Multilingual Yay.
- NEWMARK, Peter (1988).*A Textbook of Translation*, Herfordshire: Prentice Hall International.
- ODACIOĞLI, Mehmet Cem (2012).*"Tıp Metinlerinin Çevirisine Dikkat Edilmeli"*, Sıyed-Sağlık Yönetimi ve Eğitimi Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 49, Nisan.
- ORD, W.M. (1880).*"Address on Some of the Conditions Included Under the General Term "Rheumatoid Arthritis"*, The British Medical Journal, January 1880.
- REISS, Katharina (1993).*Texttyp und Übersetzungsmethode: Der operative Text*, Heidelberg: Julius Groos Verlag.
- REISS, K. ve Vermeer, H.J. (1984).*Grundlegungeiner allgemeinen Translations theorie*, (1. Basım) Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- REISS, K. ve Vermeer, H.J. (1991).*Grundlegungeiner allgemeinen Translations theorie*, (2. Basım) Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- TÖREL, Sedat (1988).*Medikal İngilizce- Medikal Çeviri*, Ankara: Güneş Kitabevi.
- YAZICI, Mine (2005).*Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*, İstanbul: Multilingual Yay.
- [http:// tipterimlerisozlugu.com](http://tipterimlerisozlugu.com) 17:49(27.08.12)
- [http:// medilugat.com](http://medilugat.com) 17:31(27.08.12)
- <http://sentence.yourdictionary.com> 18:07 (27.08.12)
- <http://ceviribilim.com> Diz Ağrıların Sebebi Çevirmen Değil, 22:12 (19.11.12)
- <http://tipterimlerisozlugu.com> 09:58(23.11.12)